

N:o 35.

Af herr **Leman**, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om beviljande af vissa förmåner för enskilda järnvägsanläggningar.

Sedan vid riksdagen år 1900 Kungl. Maj:ts proposition angående vissa förmåner för enskilda järnvägsanläggningar remitterats till statsutskottet, afgafs vid Första Kammaréns sammanträde den 27 januari 1900 utaf en af kammaréns ledamöter — friherre Palmstierna — följande till statsutskottet hänvisade yttrande:

»Såsom jag tror, äro här samma ordalag använda, som förekommit i liknande kungl. propositioner sedan lång tid, jag tror 40 år, tillbaka, nämligen att enskilda järnvägsanläggningar dels må hafva rättighet att kostnadsfritt begagna å kronans ägor belägna, disponibla kalk- och stenbrott jämte grustäkter — hvarom här nu icke är fråga — och dels må erhålla upplåtelse af den för järnvägsanläggningar erforderliga, kronan tillhöriga jord utan annan kostnad än att, hvad angår boställsjord, eller annan åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten kronojord, ersättning därför lämnas i enlighet med hvad förordningen den 14 april 1866 i sådant afseende stadgar.' Det står här: 'utan annan kostnad än att', och man skulle därför kunna tro, att här vore fråga om en fördel för enskilda järnvägsanläggningar, men denna fördel inskränker sig till att upplåtelsen sker emot ersättning. Detta var ganska naturligt, då kronan hade eu mängd boställsjord upplåten åt vissa personer, ty ersättning skulle då lämnas icke blott till den nuvarande innehafvaren, utan äfven allt framgent. Numera finnes icke dylik jord, utan all krono-

jord finnes under domänstyrelsens förvaltning och är till stor del utarrenderad. Man skulle kunna ifrågasätta, om icke äfven efter nuvarande ordalydelse de enskilda järnvägsanläggningarne här kunde erhålla jord gratis, dock så att arrendatorerna för löpande arrendetid finge lämplig ersättning. Såsom man faktiskt tydt detta, få emellertid dessa enskilda järnvägsanläggningar först betala arrendatorn ersättning under arrendetiden och dessutom erlægga till kronan ersättning, motsvarande den afsondrade jordens kapitalvärde, alldeles som om det varit enskild jord. Jag kan således icke förstå, att det är någon förmån beviljad i denna första punkt, där det står: 'utan annan kostnad'. Enligt min uppfattning är det nu mycket rimligt, om kronan skulle understödja enskilda järnvägsanläggningar genom att gratis upplåta jord, och därtill finnas tvenne skäl. Det ena är, att kronojorden vinner därpå, att järnväg kommer dit. Då arrendetiden för innehafvare af sådan kronojord utgått, kan kronan lätt erhålla högre arrende, sedan järnväg på enskildes bekostnad anlagts i närheten af ifrågavarande jord. Ett ytterligare skäl finner jag däri, att, då enskilde numera ofta få släppa till för statens järnvägsanläggningar behöflig mark gratis, äfven kronan bör rimligen gratis upplåta mark, om enskilde bygga järnvägar.»

Då sedermera statsutskottets utlåtande n:o 28, i hvilket tillstyrktes bifall till Kungl. Maj:ts framställning, den 14 mars föredrogs i Första Kammaren, fullföljde förenämnde talare sina erinringar mot formuleringen i den kungl. propositionen; men bemöttes af en ledamot utaf statsutskottet — herr Hugo Tamm — hvilken yttrade, bland annat, *dels* att den odisponerade jorden finge järnvägen gratis, men att däremot i afseende å boställsjorden gällde, att för denna ersättning skulle lämnas efter expropriationslagen, och *dels* att i »boställsjord» innefattades alla boställen, således äfven prästboställen.

Sedan en annan talare — herr Hasselrot — erinrat, att statsutskottet, enär det icke hade motionsrätt, icke ägt att, äfven om det så ansett lämpligt, tillmötesgå friherre Palmstiernas önsknings, bifölls utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.

Nu har Kungl. Maj:t i en till innevarande Riksdag aflåten proposition, n:o 25, föreslagit, att Riksdagen måtte åt enskilda järnvägsanläggningar bevilja alldeles likartade förmåner, som Riksdagen medgifvit år 1900 samt flera gånger därförut.

Enär formuleringen i ofvan omförmälda kungl. proposition är alldeles lika lydande med den formulering, som användts i flera föregående kungl.

propositioner i samma ämne, men, på sätt jag här nedan skall söka visa, denna formulering, i hvad den afser uttrycket »boställsjord», torde vara minst sagdt tvetydig samt kunna föranleda till olika tolkningar, får jag, som i hufvudsak delar de af friherre Palmstierna vid riksdagen år 1900 uttalade åsikter i förevarande ämne, härmed, på det att statsutskottet må få tillfälle taga frågan om upplåtelse af boställsjord och utarrenderad jord i öfvervägande, väcka motion om viss ändring i den kungl. propositionen.

Såsom motivering för mitt ändringsförslag får jag anföra följande.

Afsikten och meningen med medgifvande af vissa förmåner åt enskilda järnvägsanläggningar har naturligtvis från början varit och är fortfarande den, att, då anläggning af enskild järnväg ansetts såsom ett för hela riket nyttigt företag samt då värdet af staten tillhörig mark höjes, i fall denna beröres af en järnväg, staten i sin mån velat befrämja och underlätta ett sådant företag. Härvid har blifvit tillämpad den grundsats, att öfverallt, där upplåtelse af staten tillhörig jord icke vållat staten någon särskild kostnad utöfver värdet af själfva jorden, upplåtelsen varit kostnadsfri; men att däremot, där staten, i fall upplåtelsen vore kostnadsfri, skulle nödgas utgifva ersättning till varande och blifvande boställshafvare, staten och varande boställshafvare skulle hållas skadeslösa.

Då Kungl. Maj:t för första gången för 30 à 40 år sedan väckte förslag om beviljande af vissa förmåner för enskilda järnvägsanläggningar, voro de flesta civila och militära boställena ännu *icke* indragna. Vid sådant förhållande är det klart, att för mark, som skulle till järnvägsanläggning afträdas, ersättning måste — enär nyttjanderätten till bostället ingick såsom en integrerande del af boställshafvarens aflöning — beredas såväl åt boställsinnehafvaren som åt hans efterträdare i tjänsten. Men numera, sedan nästan samtliga *civila* och *militära* boställen (med fog torde väl kunna ifrågasättas, huruvida de ecklesiastika boställena rätteligen böra anses såsom kronojord) blifvit till kronan indragna, hvardan de förvaltas på samma sätt som kungsgårdar, torde det vara lika klart, att villkoret beträffande skyldighet för järnvägsbolag att utgifva ersättning för »boställsjord» icke bör tillämpas å jord, hvilken visserligen förr i tiden varit *boställsjord*, men hvilken numera helt och hållet förlorat denna sin natur, därigenom att den *indragits* och öfverlämnats till statsverket. Att uttrycket »boställsjord» icke desto mindre bibehållits i den kungl. propositionen torde väl bero därpå, att ännu finnas

några få icke indragna civila boställen samt möjligen äfven därpå, att man tagit hänsyn till prästboställen.

Den nuvarande formuleringen torde alltså bära förtydligas, och likaledes torde, enär, förutom kronoparkerna, nästan all kronan tillhörig jord är upplåten åt enskilda personer, staten, om den verkligen vill bereda några *förmåner* åt enskilda järnvägsanläggningar, bära medgifva, att upplåtelsen åt själfva jorden skall vara kostnadsfri, samt endast fordra, att ersättning skall lämnas åt enskild person, som med åborätt eller annorledes erhållit upplåtelse af kronojord. Jag tillåter mig att i förvarande afseende hänvisa till friherre Palmstiernas af mig relaterade yttranden vid riksdagen år 1900.

På grund af hvad jag sålunda anført, får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen, om den i öfrigt lämnar sitt bifall till det i Kungl. Maj:ts proposition n:o 25 äskade förnyade medgifvande, måtte i fråga om upplåtelse af den för järnvägsanläggning erforderliga, kronan tillhöriga jord besluta:

att upplåtelse af själfva jorden skall sko *utan kostnad* för järnvägsanläggningen; men

att, där jorden antingen tillhör ett icke indraget boställe, eller ock är åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten, ersättning till boställshafvaren, åbon eller den, som med nyttjanderätt innehar jorden, skall, där godvillig öfverenskommelse om ersättningen icke kan träffas, lämnas i enlighet med hvad kungl. förordningen den 14 april 1866 i sådant afseende stadgar.

Stockholm den 27 januari 1903.

Philip Leman.